

Ärende: VN/25525/2023

Utkast till statsrådets principbeslut om nationellt program för att främja demokrati och deltagande (demokratiprogram)

Utlåtandet av remissinstansen

Följebrev till utlåtandet och/eller allmänna kommentarer om hela utkastet till principbeslut.

FDUV är en riksomfattande intresseorganisation för svenskspråkiga personer med intellektuell eller liknande funktionsnedsättning och deras närstående. Förbundet representerar tio lokalföreningar samt riksföreningen för personer med intellektuell funktionsnedsättning Steg för Steg. FDUV har ca 2900 medlemmar, men betjänar närmare 5000 personer runt om i Svenskfinland.

KAPITEL 3.1 Vi främjar valdeltagandet

Allmänna kommentarer

FDUV understöder förslaget att främja valdeltagandet och påminner om vikten att beakta utsatta grupper i samhället som har svårt att få sin röst hörd. Personer med intellektuell funktionsnedsättning kan behöva mer tid för att förstå, lära sig nya saker och uttrycka sina tankar och känslor. En förutsättning för att deras rättigheter ska förverkligas i demokratiska processer är att de får det individuella stöd de behöver för att uttrycka sin åsikt.

Målsatt riktlinje 1: Vi söker metoder för att öka valdeltagandet särskilt bland unga smat för att jämna ut skillnaderna i valdeltagande mellan befolkningsgrupper och regioner och stoppa differentieringen.

-

Viktiga åtgärder:

- **förståelig och tillgänglig valinformation och valkommunikation,**
- **att säkerställa att röstningsställena är tillgängliga,**
- **att uppmuntra kommunerna att höra unga och beakta olika åldersgrupper vid placeringen av röstningsställen,**

- **att samarbeta med civilsamhällesorganisationer och andra viktiga berörda grupper, i synnerhet för att nå unga vuxna som röstar för första gången och röstberättigade som är i svagare ställning än andra.**

FDUV understöder åtgärderna. Förståeligt och tillgänglig valinformation är särskilt viktigt för personer med intellektuell funktionsnedsättning. För svenskspråkiga med intellektuell funktionsnedsättning är det särskilt viktigt att informationen finns på lätt svenska.

Utöver information om hur man röstar i val behöver personer med intellektuell funktionsnedsättning även information om hur det politiska beslutsfattandet går till samt vad olika partier och kandidater står för. Många kan låta bli att rösta när de inte förstår vad politik handlar eller vet vad de tycker i olika frågor. De här personerna har kanske aldrig fått stöd i att forma sina egna åsikter. I Finland behövs modeller för hur den här informationen ges, vem som ger den och hur den ges på ett objektiva sätt. Inför kommunal- och välfärdsområdesvalet våren 2025 piloterar FDUV den svenska modellen "Mitt Val" som är en studiecirkel med lättläst information om hur vår demokrati fungerar och är strukturerad. "Mitt Val" är särskilt utvecklad för att stödja personer med intellektuell funktionsnedsättning, men den kan anpassas för andra grupper med särskilda behov, som exempelvis personer med afasi eller invandrare. Enligt FDUV behövs systematiskt arbete på nationell nivå för att skapa förutsättningar för personer med intellektuell funktionsnedsättning att vara aktiva politiska medborgare och modeller som "Mitt val" borde därför understödjas och genomföras i samarbete med civilsamhällesorganisationer.

FDUV vill även lyfta upp att alla inte har möjlighet att rösta på ett allmänt röstningsställe, till exempel personer som bor på en vårdenheter.

I januari 2024 genomförde Justitieombudsmannens kansli inspektioner på fyra vårdenheter för att granska hur förhandsröstningen fungerade. De fäste särskild uppmärksamhet vid tillgänglighet och om personer med funktionsnedsättning hade möjlighet att rösta. I samband med inspektionerna framkom brister. Det är viktigt att säkerställa att personalen på boenden och kommunerna får stöd i att möjliggöra röstandet för dem som inte har möjlighet att ta sig till ett allmänt röstningsställe.

Övriga utmaningar som personer med intellektuell funktionsnedsättning stöter på är att de inte på valdagen får stöd från sitt boende för att ta sig till röstningsstället. Det betyder att personen nödvändigtvis inte röstar om inte någon anhörig hjälper till. FDUV har även fått kontakter kring att meddelandet om rösträtt inte alltid når fram till personer med intellektuell funktionsnedsättning som bor på i en boendeenhet. Personer med intellektuell funktionsnedsättning följer i lägre grad än andra digitala nyheter och därför bör särskilt vikt fästas vid att de nås av information om rösträtt samt ges det stöd de behöver för att kunna rösta i val.

Målsatt riktlinje 2: Vi ökar barns och ungas möjligheter att få information om betydelsen av fria val och att öva på att rösta.

-

Viktiga åtgärder:

- samarbete och dialog mellan statsrådet, välfärdsområdena och kommunerna, biblioteken, skolorna, läroanstalterna och aktörer inom tredje sektorn,
- att i de kanaler där barn och unga tillbringar sin tid, och som en del av demokratifostran, producera barn- och ungdomsvänlig, tillgänglig, förståelig och partipolitiskt neutral information och kommunikation om val, uppgifter på olika förvaltningsnivåer, partiernas värderingar och röstning.

Modellen och materialet "Mitt val" kunde troligen utvecklas att fungera även för barn och unga.

KAPITEL 3.2 Vi stärker barns och ungas delaktighet

Allmänna kommentarer

-

Målsatt riktlinje 3: Vi stärker ungdomsfullmäktiges ställning i kommunerna och välfärdsområdena samt stärker samarbetet och växelverkan med andra organ som företräder barn och unga, såsom elev- och studentskåror, och med aktörer som arbetar med barn och unga i utsatt ställning.

-

Viktiga åtgärder:

- att utvärdera hur kommunallagen och lagen om välfärdsområden fungerar i fråga om bestämmelserna som gäller ungdomsfullmäktige,
- att stödja och utbilda personalen i kommuner och välfärdsområden och på skolor och läroanstalter, såväl inom den allmänbildande utbildningen som inom yrkesutbildningen.

-

Målsatt riktlinje 4: Vi stärker barn- och ungdomsvänligt deltagande och hörande i frågor som gäller dem själva.

-

Viktiga åtgärder:

- att betydelsen av barns och ungas delaktighet och av hörandet av barn och unga betonas i utvecklingen av en öppen lagberedningsprocess,
- att stödja tjänsteinnehavarna och öka deras kunskaper i hörande och interaktion,
- att vid beredning och beslutsfattande effektivare utnyttja befintliga strukturer för barns och ungas delaktighet och för hörandet av barn och unga,

- att samla och sprida god praxis,
- att utveckla utvärderingen, mätningen och uppföljningen av effekterna av åtgärderna fördelaktighet och hörande samt att informera berörda grupper om resultaten avdelaktigheten.

Även barn och unga med intellektuell funktionsnedsättning behöver ges möjligheter att vara delaktiga i frågor som gäller dem själva. För dessa barn och ungdomar krävs särskilt stöd kring självständighetsprocessen.

KAPITEL 3.3 Vi utvecklar god praxis inom demokrati- och människorättsfostran

Allmänna kommentarer

-

Målsatt riktlinje 5: Vi stärker kontinuiteten i demokrati- och människorättsfostran mellan olika skolstadier, från småbarnspedagogiken till andra stadier, och intensifierar på nationell nivå samarbetet, samordningen och uppföljningen i fråga om demokrati- och människorättsfostran.

-

Viktiga åtgärder:

- att förbättra samordningen och uppföljningen av den nationella utvecklingen av demokrati- och människorättsfostran i samarbete och växelverkan med centrala aktörer, såsom Lärarutbildningsforumet, universitet och högskolor, Utbildningsstyrelsen och aktörer inom det fria bildningsarbetet,
- att ta fram mätbara uppföljningsdata om hur de mål för lärandet som ställts upp i grunderna för läroplanen och examensgrunderna i fråga om demokrati- och människorättsfostran fullföljs inom småbarnspedagogiken, den grundläggande utbildningen och utbildningen på andra stadiet.

Barn med intellektuell funktionsnedsättning bör ges jämlika möjligheter att ta del av undervisning, både i relation till andra barn med funktionsnedsättning och i relation till majoritetsbefolkningen. Därför bör också finansieringen av anpassade läromedel för svenskspråkiga personer med intellektuell funktionsnedsättning tryggas.

Målsatt riktlinje 6: Vi förbättrar nationells kvaliteten på och tillgången till god praxis, undervisningsmaterial och undervisningsmetoder när det gäller demokrati- och människorättsfostran.

-

Viktiga åtgärder:

- att skala upp och nationellt sprida befintlig god praxis och befintliga metoder och material av god kvalitet inom undervisningen från småbarnspedagogiken till andra stadiet,

- **att ta fram alternativ och lösningar för det praktiska genomförandet av demokrati- och människorättsfostran i samarbete och växelverkan med centrala berörda grupper, såsom aktörer inom tredje sektorn, vuxna och andra aktörer i närmiljön.**

Lärum, som är en del av FDUV (intresseorganisationen för svenskspråkiga personer med intellektuell eller liknande funktionsnedsättning), har sedan år 1994 producerat och förmedlat anpassade läromedel på svenska i Finland. Lärums STEA-finansiering från social- och hälsoorganisationernas understödscentral STEA upphör från och med nästa år, vilket hotar hela Lärums verksamhet.

Syftet för Lärums verksamhet motsvarar finska Opikes, men istället för att enbart producera läromedel på svenska ansvarar Lärum även för att leta upp och testa läromedel producerade i Sverige samt för att förmedla dem till det finlandssvenska utbildningsfältet. Produktionskostnaderna för ett läromedel är lika oberoende av språk och det är därför inte kostnadseffektivt att producera sådana läromedel som utvecklats i Sverige och som passar den finländska läroplanen (t.ex. läsinlärning, matematik) i Finland.

Därtill riktar sig Lärums verksamhet även till de elever som behöver anpassade läromedel men som annars följer allmän lärokurs. Dessa läromedel utvecklas på finska av de kommersiella förlagen, men eftersom målgruppen i Svenskfinland är liten är det inte lönsamt för de kommersiella finlandssvenska

förlagen att ge ut dessa material. Ingen annan aktör än Lärum tillgodoser dessa elevers behov. Tillräcklig och kontinuerlig finansiering för Lärum måste säkerställas så att svenskspråkiga barn och unga med behov av stöd har tillgång till nödvändiga läromedel. Utan kontinuerlig, statlig finansiering uppfylls

inte dessa personers möjligheter till jämlik utbildning i enlighet med målet i lagen om läroplikt (1214/2020), enligt vilken en målsättning är att trygga de grundläggande kunskaper och den bildning som behövs i livet och i samhället för alla samt främja lika möjligheter att utveckla sig själv enligt förmåga och behov. Alla ska ha lika möjligheter att utveckla sig själv enligt förmåga och behov. Läroplikten har också som mål att minska skillnaderna mellan lärande och öka likabehandlingen.

Enligt FN:s funktionshinderkonvention har personer med funktionsnedsättning rätt att få undervisning inom det allmänna utbildningssystemet jämligt med andra. Medlemsstaterna måste trygga tillräckligt med resurser för att den här rättigheten ska förverkligas i praktiken, bland annat ska det finnas lämpliga

och tillgängliga läromedel.

Målsatt riktlinje 7: Vi stärker kunskaperna och färdigheterna i fråga om demokrati hos personer som deltar i civilstjänstutbildning, integrationsutbildning, flerspråkig samhällsorientering och beväringstjänst.

-

Viktiga åtgärder:

- att granska läroplanerna och deras innehåll inom civiltjänstutbildningen, inom integrationsutbildningen och den flerspråkiga samhällsorienteringen samt inom beväringstjänsten utifrån ett perspektiv som betonar demokrati och delaktighet.

-

KAPITEL 3.4 Vi stärker en kultur av god diskussion och utbyte av åsikter i samhället

Allmänna kommentarer

-

Målsatt riktlinje 8: Vi förbättrar möjligheter för att delta och påverka via flera kanaler med beaktande av förutsättningarna att delta hos olika regioner och olika befolkningsgrupper, särskilt barn och unga, samt med beaktande av barn och unga i utsatt ställning.

-

Viktiga åtgärder:

- att ta fram och testa nya riksomfattande metoder och strukturer för att delta och påverka,
- att etablera befintliga strukturer för deltagande,
- att göra digitala kanaler för påverkan mera barn- och ungdomsvänliga och förbättra kännedomen om dessa kanaler,
- att stärka lösningsorienterade partnerskap mellan förvaltningen och olika medborgaraktörer, i synnerhet för att nå befolkningsgrupper i utsatt ställning och öka dialogen vid beslutsfattande som rör dessa grupper.

Vi välkomnar initiativet att utveckla sätt att höra barn och unga i utsatt ställning. Många barn och unga med intellektuell funktionsnedsättning hör till denna grupp.

Målsatt riktlinje 9: Vi stöder utvecklingen av modeller för direkt medborgardeltagande och införandet av dialogmetoder i beslutsprocesserna på olika förvaltningsnivåer.

-

Viktiga åtgärder:

- att ta i bruk metoder för deliberativ demokrati, såsom medborgarråd eller medborgarpaneler, samt dialogmetoder i beredningen av statsrådets strategiska riktlinjer och som en del av befintliga kanaler för hörande och deltagande,
- att vidareutveckla modellen för nationella dialoger, att genomföra dialoger och bättre utnyttja resultaten från dessa,

- att på nationell nivå sprida god praxis och goda metoder för dialogsamtal som har tagits fram på lokal och regional nivå,
- att uppmuntra riksdagen, välfärdsområdena och kommunerna att använda deliberativ demokrati till stöd för sitt beslutsfattande.

FDUV vill lyfta fram samarbete med civilsamhällesorganisationerna gällande dialogsamtal. Till exempel har de finlandssvenska funktionshinderorganisationerna inför riksdagsvalet 2023 ordnat dialogcaféer där kandidater förde en dialog med personer med funktionsnedsättning och deras anhöriga för att lära sig mer om deras vardag, vilka utmaningar de stöter på och vilka resurser de besitter. Dialogcaféerna genomfördes med hjälp av dialogpausmetoden. Konceptet var väldigt uppskattat av både kandidater och personer med funktionsnedsättning och flera dialogcaféer önskades i framtiden. Dialoger mellan beslutsfattare och personer med funktionsnedsättning borde genomföras oftare.

KAPITEL 3.5 Vi utvecklar lokalförvaltningen och säkerställer att närdemokratin förverkligas

Allmänna kommentarer

-

Målsatt riktlinje 10: Vi följer upp och främjar förverkligandet av invånarnas möjligheter att delta och påverka i välfärdsområdena och kommunerna.

-

Viktiga åtgärder:

- att bedöma välfärdsområdesreformens konsekvenser för invånarnas och serviceanvändarnas faktiska möjligheter att delta och påverka i kommunerna och välfärdsområdena samt för den regionala jämlikheten,
- att utveckla den regionala och lokala demokratin och att främja möjligheterna att delta och påverka i samarbete med olika aktörer.

FDUV påminner om att det utöver rösträtt även finns andra sätt att påverka sin vardag, till exempel på invånarmöten, i funktionshinderråd och genom att ställa upp i val. Men för personer med intellektuell funktionsnedsättning är dessa påverkansorgan- och möjligheter nästan omöjliga att delta i. Samhällets förståelse för de behov personer med intellektuell funktionsnedsättning har behöver därför ökas. Personer med intellektuell funktionsnedsättning kan behöva information på lätt språk, bildstöd, tillräckligt mycket tid och en handledare som stöder dem. Det här betyder att möjligheterna för personer med intellektuell funktionsnedsättning att påverka sin vardag blir snävare. På grund av de här trösklarna behöver det utvecklas olika metoder och strukturer som skapar förutsättningar för personer med intellektuell funktionsnedsättning att få sin röst hörd och vara delaktiga i samhället, till exempel olika delaktighetsmodeller som är skräddarsydda för personer med intellektuell funktionsnedsättning.

FDUV vill även lyfta upp civilsamhällets roll i en stark demokrati. Civilsamhällesorganisationerna spelar en viktig roll i att främja delaktighet i samhället genom att sprida information om rättigheter och i att stöda utsatta grupper att få sin röst hörd samt genom att erbjuda kamratstöd. Civilsamhället ger ofta sådant stöd som inte finns att få någon annanstans. På grund av det här är det viktigt att man i det nationella demokratiprogrammet lyfter civilsamhällets roll och att finansieringen tryggas för den här verksamheten. Till exempel FDUV:s medlemsförening Steg för Steg som jobbar med och för personer med intellektuell funktionsnedsättning på svenska i Finland spelar en viktig roll i att stärka delaktigheten för målgruppen. De ger information om rättigheter och stöd i hur de kan påverka frågor som är viktiga för dem.

Målsatt riktlinje 11: Vi stöder perspektivet om demokrati och delaktighet som en del av ledningen och beslutsfattandet inom regional- och lokalförvaltningen.

-

Viktiga åtgärder:

- att förtydliga kontaktytorna mellan välfärdsområdena och kommunerna samt arbetsfördelningen mellan ministerierna när det gäller främjandet av regional och lokal demokrati och delaktighet,
- att se på invånarnas deltagande som en lednings- och förvaltningsfråga och som en del av beslutsfattandet,
- att utreda kännedomen om, användningen och utvecklingen av begäran om information och invånar- och välfärdsområdesinitiativet,
- att stärka kunskaperna om demokrati inom den offentliga servicen.

-

KAPITEL 3.6 Vi utvecklar den nationella demokratipolitiken

Allmänna kommentarer

-

Målsatt riktlinje 12: Vi fortsätter att konsekvent utveckla den nationella demokratipolitiken utifrån en syn på demokratin där de grundläggande fri- och rättigheterna, yttrandefriheten, rättsstatsprincipen, god förvaltning, befolkningens delaktighet och utrotandet av korruption är viktiga demokratiska element som är beroende av varandra.

FDUV vill även lyfta fram att Finland år 2016 ratificerade FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Delaktighet, det vill säga fullständigt och faktiskt deltagande och inkludering, är en av grundbultarna i konventionen. Enligt FDUV skulle det därför vara naturligt att skapa kontaktpunkter mellan det nationella demokratiprogrammet och handlingsprogrammet för FN:s funktionshinderkonvention. Överlag behöver kunskapen om FN:s funktionshinderkonvention stärkas bland tjänstemän.

Viktiga åtgärder:

- att samordna demokratipolitiken på ett mer effektivt och systematiskt sätt i förhållande till exempelvis de politikåtgärder som rör förvaltning, information, media och teknik,
- att samarbeta med den akademiska forskningen för att stärka kunskapsbasen och det kunskapsbaserade beslutsfattandet inom demokratipolitiken.

-

Målsatt riktlinje 13: Vi stärker utvärderingen, uppföljningen och transparensen i fråga om effekterna av den nationella demokratipolitiken och åtgärderna för att främja demokratin.

-

Viktiga åtgärder:

- att utveckla det nationella arbetet med demokratiindikatorer,
- att delta i arbetet med att utvärdera eller granska demokratins tillstånd i Finland i samarbete med centrala berörda grupper,
- att informera om regeringens demokratipolitiska åtgärder och deras effekter på ett öppet, tillgängligt och transparent sätt.

-

KAPITEL 3.7 Vi främjar demokratin i Europeiska unionen och internationellt

Allmänna kommentarer

-

Målsatt riktlinje 14: Vi främjar demokratin och tillgodoseendet av de mänskliga rättigheterna i Europeiska unionen och internationellt, och stärker därmed även säkerheten, stabiliteten och resiliensen.

-

Viktiga åtgärder:

- att främja kontinuiteten i demokratiåtgärderna, utvecklingen av god förvaltning och öppenhet samt fördjupandet av valsäkerhetsarbetet i EU,
- att öka medvetenheten om den EU-finansiering som riktats till att stödja demokratin och civilsamhället på nationell nivå,
- att aktivt påverka utvecklingen av Europarådets roll i demokratifrågor, att delta i initiativet *Team Europe Democracy*,

- att strategiskt rikta anslagen för utvecklingsamarbete till att stödja demokratin, rättsstaten, de mänskliga rättigheterna och ett fritt utrymme för civilsamhället, med beaktande i synnerhet av verksamheten vid så kallade balanserande eller utjämnande institutioner.

-

Målsatt riktlinje 15: Vi intensifierar samordningen av Finlands internationella demokratiarbete och uppföljningen av genomförandet av de internationella rekommendationerna i fråga om demokrati på nationellt nivå.

-

Viktiga åtgärder:

- att inrätta ett system för samordning av internationella demokratifrågor vid statsrådet,
- att satsa på det nationella genomförandet av de rekommendationer som lagts fram av internationella tillsynsorgan och organisationer.

FDUV betonar vikten av att följa upp och beakta de rekommendationer Finland får av FN:s funktionshinderkommitté.

1 Lägesbild: Demokratins tillstånd internationellt och i Finland

Allmänna kommentarer

Det skulle vara viktigt att bakgrundsmaterialet även uppmärksammar valdeltagandet för personer med funktionsnedsättning och att det i Finland finns bristfällig information kring det. Speciellt med tanke på att programmet innehåller åtgärder för att främja valdeltagandet bland personer med funktionsnedsättning och tillgängliga vallokaler. Det skulle behövas undersökningar kring röstringsbeteende hos personer med intellektuell funktionsnedsättning för att kunna åtgärda möjliga hinder för politiskt deltagande.

Lägesbilden är aktuell, baserar sig på forskningsbaserad information och ger en heltäckande bild av demokratins tillstånd internationellt och i Finland

-

Lägesbilden utgör en god bakgrund till de riktlinjer som anges i principbeslutet

-

2 Demokratipolitiken i Finland och Europeiska unionen

Allmänna kommentarer

-

3 Finlands deltagande i det internationella demokratisamarbetet

Allmänna kommentarer

-

Tallberg-Hahtela Annette
FDUV

Westerlund Vanessa
FDUV